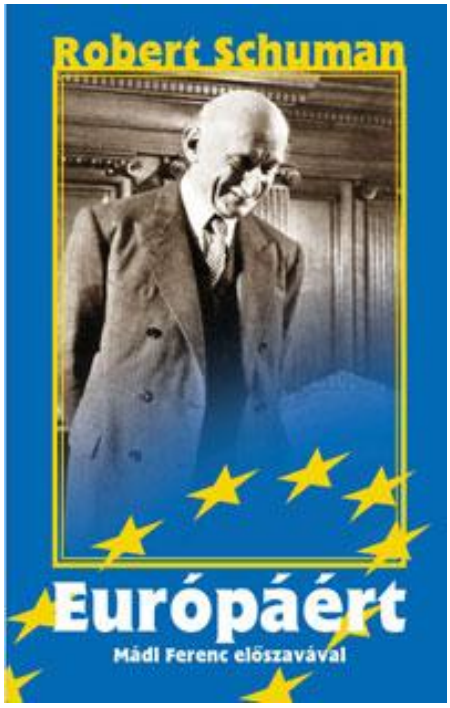
Varga Balázs
Egy elkötelezett európai, Robert Schuman

(SCHUMAN, ROBERT: Európáért)

Az egységes Európa gondolata nem a második világháború utáni első integrációs szervezetek megalakulásakor merült fel először, hanem évszázadokkal korábban. Az Európa-eszme félévezredes története bizonyítja, hogy egy békés, nemzetekfölötti egység megteremtésének vágya számos gondolkodót foglalkoztatott. Sully, Penn, abbé de Saint-Pierre, Rousseau, Saint-Simon, Coudenhove-Kalergi vagy Briand tervezetei, elgondolásai ugyan nem valósultak meg, a szóban forgó gondolkodók, politikusok mégis jelentős előfutárai az első integrációs szervezet, az Európai Szén- és Acélközösség (ESZAK) létrejöttéhez vezető Schuman-tervnek.

Robert Schuman (1886–1963) keresztény-demokrata politikus volt. Luxemburgi német születésű, a francia állampolgárságot csak 1919-ben veszi fel. Tanulmányait egy jezsuita kollégium elvégzését követően, német egyetemeken folytatja, ahol közgazdaságtant, politikai filozófiát, teológiát, statisztikát hallgat. Később ügyvédi vizsgát tesz. 1919-től 1940-ig parlamenti képviselő, majd menekültügyi miniszter. A háború után pénzügyminiszter, kétszer miniszterelnök 1947 és 1948 között, de a külügyminiszteri és igazságügy-miniszteri posztokat is betöltötte. Ő volt az Európa Parlament első elnöke. Élete során elkötelezett híve volt az európai gazdasági, katonai és politikai egység megteremtésének, amelyhez előfeltételének a francia–német megbékélést tekintette. A szupranacionalitás megvalósulása első lépésének a Szén- és Acélközösség létrehozását javasolta. *Európáért* című franciául először 1963-ban *megjelent* munkájában ezen elképzeléseit fejti ki részletesen. (A recenzens kezében levő könyv ennek bővített, immár magyarul másodszor megjelent fordítása.)

A mű egyszerű, de annál kifejezőbb címválasztása egyértelmű utalás arra az elhivatottságára, amely egy olyan politikus elmélkedéseit tartalmazza, aki valóban aktív szerepet játszott nemcsak hazája, hanem az egységes Európa felépítésének folyamatában is. Schuman már írásának előszavában hangsúlyozza, hogy nem személyes emlékiratról van szó, hanem többféle műfajú írás összefűzéséről, amelyek azonban – nyolc fejezeten keresztül – egységes gondolatmenetet alkotnak.

Schuman olyan nemzetekfelettiséget képzelt el, amely nem az etnikai és politikai határok eltörlésével, a nemzetállamok karakterének, függetlenségének feladásával járna, hanem olyant, amely a történelmi múlt megtagadása nélkül teremtené meg a szövetséges együttműködést, a nacionalizmus nélküli szolidaritást az egyenlő jogokkal és kötelességekkel bíró európai államok között, hiszen szerinte „Európa szétdaraboltsága idejétmúlt abszurditássá vált”. (34. o.)

Mielőtt azonban megteremtenék a katonai és gazdasági egységet az európai államok között – megszüntetve a háborút kiváltó

okokat, békét teremtve minden nép részvételével, felismerve az országok kölcsönös gazdasági függőségét – Schuman szerint szellemi, eszmei, kulturális téren kell megvalósítani az együttműködést. Európa intézményeinek egysége csak ezek után jöhet létre – állítja.

A mű harmadik fejezetében a kereszténység és a demokrácia közötti szoros kapcsolatot elemzi a szerző. Schuman meghatározása szerint a demokrácia a „nép szolgálatában áll, s annak egyetértésével működik" (51. o.), létét pedig a kereszténységnek köszönheti, hiszen Jézus Krisztus előtt soha nem fogalmazódtak meg az egyéni szabadságról, az emberek közötti egyenlőségről, mások jogainak tiszteletben tartásáról szóló tanítások. A mélyen hívő Schuman gondolatai arról tanúskodnak, hogy a vallás erejét egyetlen állam sem hagyhatja figyelmen kívül, így az európai intézményeknek, a gazdasági és politikai egység megteremtése eszményének is lelki összetartó erejévé válhat, hiszen reményei szerint a „szó keresztény értelmében vett általános demokrácia megvalósításának nagyszabású terve Európa felépítésében ölt majd testet". (67. o.)

Schuman azonban a kontinens egységét Németország részvétele nélkül – a második világháború tapasztalatai ellenére is – lehetetlennek tartotta, pedig nem titkolja azt a véleményét, hogy a német kérdés, a német probléma Európa egész történelme folyamán jelen volt. Úgy érzi, hogy mégis most vált leginkább fontossá, hogy az ország békeszerető legyen, ne jelentsen fenyegetést sem Franciaországra, sem pedig a világbékére. Ehhez megfelelő partnernek ígérkezik Konrad Adenauer német kancellár, akivel 1949 augusztusában találkozik először. Adenauer már ekkor fölveti a Franciaország és Németország közötti gazdasági kapcsolat ötletét – egy közös elektromos hálózat kiépítésével –, sőt a két ország közötti gazdasági unió tervét is, majd nem sokkal később Franciaország javaslatot tesz az Európai Szén- és Acélközösség létrehozására, amely messze felülmúlta egy kétoldalú megállapodás kereteit. Nem hiába írja bizakodva Schuman, hogy „Németországban mindenféle eszmerendszer jelen van, de jelenleg az uralkodó áramlat az együttműködés eszméje, pontosabban az európai együttműködés gondolata". (79. o.) Ennek biztosítékát abban látja, hogy a felsőbbrendűség német eszménye, a nácizmus és a militarizmus veszélye végérvényesen eltűnt az ország politikájából, Németország már kész a kölcsönös együttműködésre, de ehhez Franciaországnak és a többi európai államnak egyenrangú félként kell kezelnie azt.

Anglia részvételét egy közös Európa-politika kialakításában már sokkal aggályosabbnak tartja, hiszen a szigetország mindig is ellenérzéssel viselkedett bármiféle föderalista struktúra kialakításával szemben, amit a brit Nemzetközösséghez való ragaszkodása magyaráz. Az angol kormány nem fog olyan nemzetek feletti európai szervezet tagjává válni, ahol elsőbbséget kell biztosítani a Nemzetközösség szervezetei ellenében. „Mivel a Nemzetközösségen belül nyoma sincsen a nemzetekfelettiségnek, elképzelhetetlen, hogy elismerjék az európai szervezetek ilyen nemzetek feletti hatalmát" (95. o.), ezért Anglia csak bizonyos körülmények hatására fogadja majd el a csatlakozást, vélekedik Schuman.

A második világháborút követő években számos gazdasági és politikai egyezmény, szervezet született (Európai Gazdasági Együttműködés Szervezete, Európai Fizetési Unió, Európa Tanács), ezek mégsem váltak az európai egységtörekvések mozgató erejévé, a nemzeti szuverenitáson felülemelkedő intézményekké. Németországgal és még négy állam együttműködésével Franciaország mégis kísérletet tett a szén- és acélipar – ekkoriban két kulcsfontosságú iparág – területén keresztül nemzetközi szintre emelni a közösség eszméjét. Ez a gazdasági egységkísérlet sikeresnek ígérkezett, így Schuman joggal reménykedhetett az ezzel szükségképpen együtt járó politikai integráció kibontakozásában

is. Ez azt jelentené, hogy az államok nagy horderejű kérdésekben egymás közötti egyeztetéssel, a tagországok többségének beleegyezésével hozhatnának döntéseket. Úgy véli azonban, hogy nem szabad elsietni ezt a folyamatot, mert az – a nemzeti szuverenitás egy részéről való nehéz lemondás miatt – kudarcba fulladhat. Az egyre szorosabb együttműködéssel, a nemzeti szempontok fokozatos összehangolásával azonban sikeres lehet ez a terv, ahogy azt a francia–német viszony alakulása is bizonyítja.

Schuman írásának hetedik fejezetében az ESZAK megszületésének izgalmakkal teli, nem mindennapi történetét mondja el. Visszaemlékezésének személyes hangvétele, sodró lendülete nem meglepő, hiszen nemcsak tanúja, hanem jelentős résztvevője is az események alakulásának. A szervezet létrejöttének körülményei már csak azért is különlegesek, mert a francia kormány kevesebb, mint egy hét alatt ismerhette meg és fogadta el a tervezetet, amelyet Jean Monnet vezetésével néhány hónap alatt alkottak meg. Sőt, az együttműködésben résztvevő országokat is csak egy nappal az 1950. május 9-i nyilatkozat bejelentése előtt avatták be. Nem csoda, hogy Schuman bombarobbanáshoz hasonlítja, a nagy megdöbbenést kiváltó francia kezdeményezést, amelyhez Németországon kívül Olaszország és a Benelux-államok is csatlakoztak. A júniusban megkezdett tárgyalásokat követően a szerződés aláírására 1951. május 18-án került sor Párizsban, törvényerőre pedig a ratifikáció után 1952. augusztus 10-én emelkedett. „Íme hát az első ténylegesen elért eredmény Európa egyesítésének tervét illetően” (136. o.) – állapítja meg lelkesen Schuman, aki szerint ezzel az egységhez vezető folyamat visszavonhatatlanul elkezdődött.

Ez az Európa-elképzelés azonban bizonytalansággal teli a hidegháború, az egymással gyakran ellenségeskedő országok miatt, pedig már az egy területen elért siker is ösztönzően hathat az egyesítés folyamatára, bizakodik a szerző. Éppen ezért az európai népeknek – felismerve egymásrautaltságukat – össze kell hangolni érdekeiket, törekvéseiket az egyetlen lehetséges megoldás, az egyesült Európa érdekében.

A magyar kiadás az 1950. május 9-i nyilatkozat szövege, a műben előforduló személyek és szervezetek részletes és alapos végjegyzete és néhány fekete-fehér fotó mellett Mádl Ferenc méltató előszavát is tartalmazza. Az európai integrációval kapcsolatos kiadványokra jellemzően ez az igényes kivitelű könyv is kék színű, rajta a tagországokat szimbolizáló aranycsillagokkal, de a küllem mégse tévesszen meg senkit: ez a mű nem azoknak szól, akik egy Európai Unió-tankönyvet szeretnének tanulmányozni, hanem azoknak, akik egy olyan nagy formátumú politikus – elegáns, választékos stílusban megírt – gondolatait, elmélkedéseit kívánják megismerni az európai egység születéséről, mint Robert Schuman.

(**Robert Schuman:** ***Európáért*****.** Pro Pannónia Kiadói Alapítvány, Pécs, 2004. 181 o. ISSN 0237 4277, ISBN 963 9498 16 5)